

# جزیری

## ستونا هزارا نەتەواپەتی یە

### ز ۱۶۴-۱۵۶۷



جزیری ل باژیری (جزیری) ژ دایک بوویه. خەلکی دەقەرا بۆتانه. ل (جزیری، ئامەدی، ئامیدی، جوله میرگی خاندییە) <sup>(۱)</sup> ئەقە هەقچاخێ (عەلی حەریری، فەقی تەیران)ە، یەک ژ هوزانشانین هەرە نانقدارین کوردستانی و رۆژ هەلاتی ناخینە. هەتا ئیرو کاریگەرییا وی ل سەر هوزانشانین کورد هەیه، ژبەر شیوازی وی یی تایبەتی و جوان و پر بهییز و سەرکەفتی. <sup>(۲)</sup>.



د. کامیران بەرواری

## جزیری و هزرا نه‌ت‌ه‌وایه‌تی

جزیری دانهر و سه‌رکی‌ش و ماموستایی هۆزانا کوردی یا ئی‌سه‌لامه‌وی یه، ده‌ه‌موو نه‌ده‌بیاتین کوردی دا، ههر زوو ب شیان و زانا بوونا خوه ئەف هۆزانه کره د چوار چیت‌ه‌یه‌کا زیرین دا و ژ هۆزانا (فارسی) بلندتر لیکر کو وی ده‌می ل ئاسته‌کی یه‌ک‌جار بلند بوو. دیسان زمانێ فارسی زمانه‌کی بی به‌قل بوو، ل باهرا پتر ژ وه‌لاتین رۆژ‌ه‌لاتی ناخین، زمانێ خاندن و نقی‌سین و نه‌ده‌بیاتان بوو. لئ جزیری ب وان هۆزانی به‌رز زمانێ کوردی ژ زمانێ فارسی بلندتر لیکر. جزیری وه‌ها ب قی بلندی و که‌سایه‌تی یه‌کا به‌یتر ل خوه دنیریت:

### گهر لوئوئۆئۆ مه‌ن‌ئور ژ نه‌ظمی تو دخ‌وازی

وه‌ر شی‌عری مه‌ئۆ بین ته‌ ب شیرازی چ حاجه‌ت (۳)

جزیری ب راستی و دروستی جهی سه‌ربلندی و شانازی یا کوردانه، چونکو یی شیای ب بیته یه‌ک ژ دانهرین خواندنگه‌ها هۆزانا نه‌ت‌ه‌وایه‌تی یا کوردی و به‌رده‌وام بوویه ل سه‌ر قی هه‌لوئ‌سته‌ی بی‌اوانه تاکو دو‌ماهی‌ا ژیا نا خوه. ژبه‌ر قی یه‌کی دیوانا وی ل ههر جهه‌کی کوردستانێ هاتیه خواندن. ئەقه‌یه میری په‌یقان و یی ب هوزانا خوه جیهان داگیرکی:

### ب ح‌ه‌ق رندی خ‌رابانه‌م ژ دیری قی ده‌می هاته‌م

چ هیقی هۆن دکن ئیرو ژ قی رندی خرابانی

د ئق‌لیم سوخه‌ن (میرم) د شعری دا (جیهان گیرم)

(وی‌علو موکب الع‌شاق أعلامی ورا‌یاتی) (۴)

دبیت خه‌له‌که‌کی دیری به‌ری جزیری هۆزان ب کوردی دانابن، لئ جیا‌وازی یا هۆزان‌نابن نه‌ت‌ه‌وه‌یی دگه‌ل بین هه‌سته‌کا ئیتیککی هه‌ی یا زۆره. بین وه‌کی جزیری دانهرین خواندنگه‌ها نه‌ت‌ه‌وایه‌تی یا کوردانه (چونکه بی‌روبا‌وه‌ری نه‌ت‌ه‌وه‌یی، یا به‌ واتاییکی تر (کوردایه‌تی) له‌ دوای جه‌نگی چالدیران (۱۵۱۴ز) به‌ شی‌وه‌یه‌کی دیکه که‌وته ناوه‌ له‌و کاته‌ی خاکی کورده‌واری له‌ نیوان شای عه‌جه‌م و سولتانی عوسمانی دابه‌ش کرا. ئەمه‌ بووه هۆی په‌یدا‌بوونی هه‌ستی نه‌ت‌ه‌وایه‌تی، له‌به‌ر ئەوه (جزیری) که‌ شی‌عری کرد به‌ کوردی مه‌به‌ستی ئەوه بوو بلئ (کورد) نه‌ت‌ه‌وه‌یی‌که‌ مافی ژبانی هه‌یه..» (۵) بقی ره‌نگی جزیری زمانێ کوردی کره

شینگسته کئی زور گرنگ د نه ته وایه تی یا کوردان دا ده ما ئه و داهینانین مه زن پئ کرین و گهاندییبه لوتکا ئه ده بیاتان. ههروه ها که سایه تی یئین کورد چ هوزانسانان یان میرین کوردان برنه ئاستی ده ست هه لات دارین ده قهری و جیهانی.

دا ته ماشه که یین کانئ جهی جزیری ل کیشه به دناقههرا عبدالرحمن جامی و حافظی شیرازی و فضولی یئ تورک دا؟؟؟:

**مهرا ژ ئه وه ل چ بهر خامی کشاند ئاخر ب بهدنامی**

**ژ رهنگی (سهعدی) و (جامی) ژ شوهرت پی حه سین (عامی)**

**ب دهنگ و بانگ و ئاوازی دبیرت نه غمه یا سازی**

**نهان که ی مانهدان رازی که زو سازنده مه حفله**

**ژ (حافظ) قوطبی شیرازی، (مهلا) فههم ئه ربکی رازی**

**ب ئاواز و نه ی و سازی، ب به ی بهر چه رخ پی په رازی (۶)**

ئه واه گرنگ دقئ هوزانا بوری دا ئه وه هوزانا جزیری نه بتنی خه لکه کئی زانا و ره وشه نبیر هشیار کرینه، به لکو خه که کئی ئاسایی (عامی) ژی هشیار کرینه و کاریگه ری ل سه ر وان هه یه ...

خاله کا دی یا سه رنج راکیش یا کوردستانی بوونا (جزیری) بکارئینانا زاروی (کوردستان) وی ل په یه کا بهرزا (قوناغا ههرا نه ته وه یه تی) دادنیت. (جزیری) مینا گوله کئی، چراهه کئی تیهن و بیهن و روئاکئی یا خوه ژ جزیرا بوتان دده ته تهف کوردستانی، ئهف (کوردستان) هه کو زار او هیه کئی نیشتمانی- نه ته وه یی تی پیشوازی کرن.

ل قیتره خالا گرنگ ئه وه (جزیری) ژ سنورین گوند و ناوچه یی ده رچوبه و نیشانا (یه کیتی یا ئاخا کوردستانی) یه و پی دانانا نه ل سه ر سنورین (چالدیران) دروست کرین ل سه ر سینگی کوردستانی.

جزیری ئه قینداره کئی پر ب ئیشه، دل سوتی و میتلاک ئاگرینه، هه رچه ند وی مال و سامان نه بن لی ئه قینداری کوردستانا نازکه ب رامانه کا دی دبیرت ئه ز ژ بوتان روئی یا خوه دده مه ته قایا کوردستانی، بوتان مینا به هه شته کئی یه، ئه ز گولا وی بهه شتی مه، ب زانین و هوزان و ره وشه نبیری یا خوه، بوتان چراهه که ژ بو پاشه روژا کوردستانی، چونکو ئومیدا میرین بوتان

هه‌میشه ئەو بوو کوردستانی بکەنە یەک و رزگار بکەن. ژبو قۆی چەندی سەر و مال و ملک و گیانی خوەژی لسه‌ر دۆزا کوردی و پاشەرۆژا کوردستانی دانایه.

ژ بو‌تان ئەف هۆزان و ره‌وشه‌نبیری یا نه‌ته‌وايه‌تی به‌لاقی هه‌می کوردستانی بوو:

ب دل ئاتەش ژ جـهـگـهـر بریانم  
 له‌و په‌ریشـانم و پۆر ئیـشـانم  
 عـاشـقـی نازک و مـهـحـبـوبـانم  
 تو مـه‌بـین بـی سـه‌ر و بـی سـه‌مـیانم  
 گـولـی باغی (ئـیـرـه‌می بو‌تانم)  
 (شـه‌ب چـراغی) شـه‌بی (کـورد سـتانم)  
 چـطـه‌بـی مـه‌ت به‌شـه‌ر و ئـیـنـسانم؟  
 له‌ الحـمـد چـ (عـالی شـانم) (٧)

### جزیری و میرین کوردان

د هۆزانی (جزیری) داجوره رکمانیه‌ک (تحدی) هه‌یه، یه‌ک خوه‌راگرتنه و خوه‌ نازاد و سه‌ربه‌رز دیتنه، ئەف سه‌روه‌ریبه، هه‌بوونا مرۆقی یا نه‌ته‌وه‌بی و که‌سایه‌تی یا سه‌ربه‌خۆیا کوردان نیشا دده‌ت.

ئەفە ل نک جزیری د قیانا گه‌ل و وه‌لات و سه‌رکرده و ریه‌رین نه‌ته‌وه‌بی دا به‌رجه‌سته دبیت. ئەوی ژبه‌ر وه‌لاتپاریزی و دلسوزی یا میرین (بو‌تان) و هه‌ستا وان یا نه‌ته‌وه‌بی و بزافا وان یا به‌رده‌وام ژبو زقراندنا سه‌روه‌ریبا کوردستانی. قیایه‌ ئاستی بلندی وان (میران) و که‌سایه‌تی و شیانین وان دیار بکه‌ت ئەری ئەگه‌ر (مه‌لا میره‌که‌ی خۆی په‌سه‌ند بدا به‌ناوی خانی خانان و شاهه‌نشای زلی ناو به‌ری چی تیايه‌؟..)(٨)

هه‌ر دفی بیاقی نه‌ته‌وايه‌تی دا و بقی هه‌را کوردستانی. (جزیری) هۆزانی زیده‌ بالکیش هه‌نه‌ مینا هۆزانا (ئە‌ی شه‌هنشاهی (معظم) ده‌رباره‌ی میرین بو‌تان:

ئە‌ی شه‌هنشاهی (معظم) حه‌ق نگه‌هداری ته‌ بی

سوره‌ئێ (انا فتحنا) ده‌ور و ماداری ته‌ بی

هەر کناری پێقه وەرگیزی عنائی هیمههتی

(زوهره) بی پهیکتی ته و (کهیوان) رکبیداری ته بی

دائما مهنزلگهها سوورا ته بت بورجا شهرف

طالعی فەر خهنده ئو بهختی سهعید یاری ته بی (۹)

نه بهس ئەفه بهلکو (جزیری) ستیر و ههیف و رۆژان ژێ د خزمهت میرتن کوردان دا د

بینیت:

(سهبعهئی) سهبیاره و (نهه) چهرخێ سهردان بقی

گهردش و دهوری عهجهب دهر خزمهت و کاری ته بی

ماهتابا (دهولت) ئی یهک پهر تهوهک شهوعا تهبت

ئاقتابا رهفعهتی بهرقهک ژ ئهنواری ته بی (۱۰)

جزیری میری بۆتان دقیت، چونکو میرهکی ژیهاتی یه. باس ل سهرکهقتین وی دکهت،

حهز دکهت (گشت کوردستان) بکهقیته ژیر دهستلانا وی. کورد بینه خودان (کیان) و ریزل

وان بهیته گرتن:

(پایهتا فهتخی) ژ نهصرا ته کو ههر مهنشور بوو

شهسواری فهری سوحنی عهلهمداری ته بی

نه ب تنی تهبریز و کوردستان ل بهر حوکمی تهبن

سهد وهکی شاهی خورسانی د فهرواری ته بی

گهر چ دهر ئقایمی رابع هاته تهختی سهلطنهت

پادشاهی حهفت ئهقلیمان سهلام کاری ته بی (۱۱)

جزیری وها دیار دکهت ههر کهسی خودان شیان، زانا، تیگههستی، بی (سهروهربیا) خوه

و نازادی بقین دقیت د فهرمانا (میر) دا بیت:

ههر کهسی (دهولت) ههبت دی ههر دنیف بهندا ته بت

ههر کهسی (عاقل) بتن دی ههر د چوکاری ته بی



چاکتین دبرۆکتی بهراورد دکهت مینا (نهو شیروان) و (حاته می تهی) ژبو یه کسانى و دادپهروهى و مهردایه تی یا خوه:

خانئ خانان لامعی نه جما ته ههر پر نور بی  
کهشتییا بهختی نه (ئهز) بایی موخالف دوور بی  
کهوکهبا سه عدا شهره ف طالع دنیف بورجا ته بت  
دا تنئ ژ چهرخئ بهلا شوبهئ مههئ مه نظور بی (۱۴)

جزیری بهردهوام و ل چه ندین جها دا کوکی بی ل سهر (دهولهت) ئی دکهت:  
لهو زیارهت ئاستانی تیته شه مسا (دهولهتی)  
دا سه حه رگهان ژ دیداری شه ریف پور نور بی (۱۵)

\* \* \*

ئى نه (دهولهت) خواهئ حه ضرهت بت ژ نیفا جان و دل  
شوبهه تی ئههلی شهقا بهرقههر و ئازاری ته بی (۱۶)

پاشی پشتی سهر دهولهتی و ته ناهیب بو میری کورد دخازیت هه قبهری وان ناقداران دکهت  
و دبیتیت:

پاشی (نهوشیروان) دبیم دئ حاکمئ عادل تویی  
مئلئ (حاتهم) دئ ب دانی دهر جهان مه شهوور بی  
ما (جزیری) شوبهئ داری (حهفت ئهقلیم) بت  
ههم ب (حوکم) و (سه لظه نهت) (ئهسکه ندهر) و فه عفور بی  
مئلئ (جهم) جاما زهرین خالی نه بی ته ژ باده بی  
دا ژ خه مرا شادمان (دائما) مه خمور بی (۱۷)

### جزیری و نهوورۆز و کچا کورد

تشتی بهری چوار چهرخان (جزیری) ل سهر (ژئا کورد) گوتی ئیروژی گه لهک نه گهشتنه

وی رادی پيشكهفتنا هزرى، ئەو كچين كورد ژ ههژى شاهاتى يا (بوٲان) و تهف  
(كوردستانى) دبىنيت. ژ جوانى يا كچى وىنه بىن هۆزانهكا نهمر ئەفراندينه:

ب سـور و هـىبـهت و سـهـهـمـى خـوه پـهـرى  
ب تـه شـىـتـن ل (بوٲان) سـوٲـتـانـى  
ب تـهـباـخـانـهـيـى (شـاـهـى) وـهـرـه تـهـخـت  
كـو تـو ئـىـرـو (شـاـهـى كـوردـسـتـانـى) (١٨)

ديسان ههر د بياڅى زىنديكرنا كولتورى نه ته و ايه تى بى كوردان دا (جزبرى) پيش (خانى)  
بال س (نه وروژى) (١٩) كرىه. ب سالا نو، روژا نو، ناف دبهت. ب سهرى سالا كوردان  
دزانيت ب سهرى بهارا كوردستانى و دهستپىكا ژيانهك نو دانايه:

ئـهـف نـارى سـىـيـه  
دائىم ل وى قىالا دلـه  
(نه وروژ) و (سهـهـرسـالا) دلـه  
وهـقـتـى هـلـىـتـن ئەو سـىـيـه راج (٢٠)

جزبرى و نه وروژ و كچ و جوانى يا سروشتى كوردستانى و بهار و خوشى كرىنه كه قاله كى  
زىندى. دهه مان هۆزان دا، ئەو په سنا بو كچا كورد دكهت كه سايه تى يا وى يا سه ره خو  
دياردكهت و جوانى يا وى يا بى وىنه ديار دكهت:

دوردانه باگ هـهـرـدـهـن باـوـر  
رهـيـجـان ژ سـهـهـر وـهـرـدـىـن دجـوـر  
هـهـى هـهـى ب مـهـهـسـتى تـىـنـه دـوـر (٢١)

پاشى گوتى يه:

مـىـهـهـرا تـه پـوـر ئەبـتـهـر كـرىـن  
خـىـلان ژبـهـر بـسـكان دـهـرىـن  
زولفا مـوسـهـلـسـهـل عـنـبـهـرىـن  
چىن چىن ژ (چىنى) تى تى هـهـهـه باج (٢٢)

تُهف کچه وهها پر بها کره خه لک ژ ههمی وهلاتان باج و خویکا ددهن ژبو دیتنا وی.  
جزیری و ههمی خه لک هتا (چین)ی داخبارن ب وان خالین رهش لسهر وی دیمتی سپی و  
جوان، نه گهر خه لکتی چینی بزنانن تو خودانا وی شربنی و جوانییی ی دی قوْل قوْل هین و دی  
باجا جوانی یا ته دهن.

نه بهس نهفه به لکو خه لکتی (شیراز) و (وان) و (یهنگ) و جهین دی ژمی دی لسهر سه  
و چاقین خوه باجا دیتنا ته دهن. بیگومان دروستکرنا قی که سایه تی یا تایهت و بژاره و  
سه ربه خو بخوه نه ته وایه تی به:

ته نیانِه (کوردستان) د دهن  
 (شیراز) و (یهنگ) و (وان) د دهن  
 هه ریهک لسهر چه هه هان د دهن  
 ژ (نه سپه هان) تیتن خه راج  
 چه هه قین به لکه قه هوسین هه لکه  
 چه رخ و فه لکه غالب هه لکه (۲۳)

د هوزانهکا دی دا دیمه و وینه یه کی به کجار بهیزی هوزانی نهفراندی یه دبیتیه یارا خوه  
 ته نیان گولهک ژ گولستانا جوانییا ته بهسه هه موو دنیا پی ب بیته باغی ئیرهم:

ژ (گولستانا) جه مالا ته گولهک بیته ظهوری

ژ (دنی) دی بجیتن ناقی (بههشتا ئیرهم) (۲۴)

جزیری ته نیان یهک (موویج) قی نه قینداری ناده ته ب (دووسهد) (زین) و (شیرین)ی،  
 نه وژی ژ تاستی دلداری یا (مهم) و (فه رهاد)ی کیمتر نینه. هه لیهت جهی سه رنج راکیشانی  
 یه (جزیری) پیش (خانی) باس ل نه قینا (مهم و زین) و (شرین و فه رهاد)ی کره. نهو یارا  
 (جزیری) باس لی دکهت یاره کا (مه جازی) یه. نه قی یاری (فه رنگ) و (عه ره بستان) و  
 (مه جهر) ته قدا شکان دینه و نه شیانینی؛ دبیت نهو یار مللهت و وهلاتی وی بن:

مویه کی نهز ژته نادهم ب دووسهد (زین) و (شرینان)

چ دبتا! گهر (تو) چه سیب کی (م) ب (فه رهاد) و (مه می)

ته (فرهنگ) و (عهره‌بستان) و (مه‌جهر) نیکی ستاندن  
جه‌له‌وی خواهش شه‌گهرین هاتییه نه‌وبا (عه‌جه‌می)

ما ژ دیوانی سه‌عادت سه‌ه کری شو‌بهی (مه‌لایی)

توب ناقی گ‌ه‌دایی بکش‌ینه ق‌ه‌له‌می (۲۵)

د ته‌نجام دا دبیتژین ژبلی وی یه‌کئ جزیری سه‌روکئ خواندنگه‌ها هۆزانا (غه‌زه‌ل) ی یه  
ده‌مان دم دا یه‌ک ژ دانه‌رتین هزرا نه‌ته‌وه‌یی یه، هۆزانا وی ل ئاسته‌کئ بلندی ئاشوپ و  
ئه‌فراندنا هۆنهری یه، ژ به‌رقان؛ داهیتان و شیانان جزیری (ده‌بیتته شاعریک له شاعیره هه‌ره  
گه‌وره‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد) (۲۶)

ئه‌قئ گه‌وره‌یی وه‌کریه ب سه‌دان که‌س چاف لی بکه‌ن وه‌کی جگه‌رخوین کاریگه‌رییا وی ل  
سه‌ر هزرا خوه و هوزانقانی یا خوه دیار دکه‌ت (گا‌فا تشته‌ک ژبلی دیوانا جزیری د تورکئ من  
ده تو نه‌به، ما گه‌لو هینگئ چاوا باندورا وی ل من وی نه‌پریه؟) (۲۷)  
ژبلی کاریگه‌رییا وی لسه‌ر (عبدالرحمن ئه‌قته‌یی و شیخ محمد جان) (۲۸) و چه‌ندین  
هۆزانقانیین وه‌کی دکتور به‌درخان سندی و عبدالرحمن مزوری...

## ژێده‌ر و په‌راویژ:

- ۱- میژووی ئه‌ده‌بی کوردی، د. مارف خه‌زنه‌دار، ب، ۲، ل ۲۴۳.
- ۲- بوژیاننا جزیری بنیته:
- أ- شرح دیوان الشيخ الجزري، للملا عبدالسلام الجزري، الجزء الأول، الطبعة الأولى، مطبعة وزارة التربية-أربيل، كوردستان، دهوك، ۲۰۰۴، ص ۹-۱۴.
- ب- میژووی ئه‌ده‌بی کوردی، ب، ۲، د. مارف خه‌زنه‌دار، ل ۲۴۳-۲۴۸.
- ج- العقد الجوهري في شرح ديوان الشيخ الجزري، الجزء الأول، تأليف: أحمد بن الملا محمد البهتي الزقنكي، مطبعة (؟) سنة (؟) ص، و-ع.
- د- دیوانی عارفی زبانی شیخ احمدی جزیری، مه‌شه‌وریه: مه‌لای جزیری (هه‌ژار) شه‌رمی کردووه، چاپ اول (۱۳۶۱) تهران، ل سیزده بیست و چار.
- ه- مه‌لای جزیری شتییک ده‌باره‌ی ژیان و به‌ره‌مه‌می، د. عزالدین مسته‌فا ره‌سول، چاپخانه‌ی دار

- الحکمه، ههولتیر، ۱۹۹۰، ل ۷-۸۹.
- و- میژووی ئەدهبی کوردی، علاء الدین سجادی، چاپخانهی (+)، ۱۹۵۲، ل ۱۵۵-۱۷۹.
- ۳- العقد الجوهري من شرح ديوان الشيخ الجزري، ص ۱۲۹.
- ۴- ديوانا مهلايێ جزیری، صادق بهاء الدین ئامیدی، چاپا بهکێ، چاپخانه کوری زانیاری کورد، بهغدا، ۱۹۷۷، ل ۷.
- ۵- میژووی ئەدهبی کوردی، د. مارف ب ۲، ل ۲۴۲-۲۴۸.
- ۶- ديوانا مهلايێ جزیری، صادق بهاء الدین، ل ۸۶-۸۷.
- ۷- ديوانی عارفی ربانی شیخ احمدی جزیری (مهلايێ جزیری)، ههژار، ل ۵۳۴.
- ههروهها لسه رقی بابتهی بنیره: مهلاي جزیری، شتیکی دهربارهی ژبان و بهرهمی، ل ۱۲۲.
- ۸- ديوانی عارفی ربانی شیخ احمدی جزیری، مهشهور به (مهلاي جزیری)، ل بیست و یهک.
- ۹- ديوانا مهلايێ جزیری، صادق بهاء الدین، ل ۴۱۶-۴۱۷.
- ۱۰- ئەو ژێدهر، ل ۴۱۷.
- ۱۱- ئەو ژێدهر، ل ۴۱۸.
- ۱۲- ئەو ژێدهر، ل ۴۱۹-۴۲۰.
- ۱۳- ديوانی عارفی ربانی شیخ احمدی جزیری، ههژار، ل ۵۷۲.
- ۱۴- ديوانا مهلايێ جزیری، صادق بهاء الدین، ل ۴۲۱.
- ۱۵- ههمان ژێدهر، ل ۴۲۲.
- ۱۶- ههمان ژێدهر، ل ۴۲۰.
- ۱۷- ههمان ژێدهر، ل ۴۲۳.
- ۱۸- میژووی ئەدهبی کوردی، بهرگی دووهم، پ. د. مارف خهزنه دار، ل ۲۷۹.
- ۱۹- ژبو چه نه دین ده قیبن هوزانی و نا قیبن هوزاننان ل سه ر نه ورۆزی و ده ست پێشخه ریا وان تا کوشان سالان بنیره: نه ورۆز له شیعی کوردیدا- نه ورۆزنامه ئاماده کردنی: عه زیز ره وان دزی، زنجیره (۱)، چاپخانهی الحوادث، بهغدا، ۱۹۸۵، ل ۹، ۱۹۹.
- ۲۰- من العقد الجوهري من شرح ديوان الشيخ الجزري، ج ۱، ص ۱۷۸.
- ۲۱- ههمان ژێدهر، ج ۱، ص ۱۷۹.
- ۲۲- ههمان ژێدهر، ج ۱، ص ۱۷۹.
- ۲۳- ئەو ژێدهر، ل ۱۸۰.
- ۲۴- ديوانا مهلايێ جزیری، صادق بهاء الدین، ل ۴۳۱.
- ۲۵- ديوانا مهلايێ جزیری، صادق بهاء الدین، ل ۴۳۲.
- ۲۶- میژووی ئەدهبی کوردی، (ب ۲)، د. مارف خهزنه دار، ل ۳۰۳.
- ۲۷- ئوسمان سه بری وهک ههلبه ستقان و رامانبیر، حه یدهری ئومه ر، گوفا را (ها قیبون) ژ (۱۱)، ۲۰۰۲، چاپا کوردستانێ ل ۱۸۴.
- ۲۸- مه تین ژ (۴۲-۴۳)، ۱۹۹۵ ل ۵-۶.